

tom deželnega šolskega sveta provizorično na 6 let.

1. Vlada hoče nastaviti stalne nadzornike kot državne uradnike.

2. S to akcijo ne mara obremeniti države.

3. Ona hoče imeti pri tem popolnoma prosto roko.

4. Podržavljeni ne bodo vsi nadzorniki naenkrat, ampak polagoma od slučaja do slučaja.

Slišal sem oddaleč zvoniti, da nekateri nadzorniki sami niso zadovoljni, da se je vlada tako odrezala, da lahko rečemo: nadzorniki so obračali, vlada je pa obrnila. Starejšim močem itak ne obeta nič, ker bodo nastavljeni stalnim mlade, da pride država na svoj račun. Mlajšim pa tudi ne bo dovolji, ko bodo gledali, kako je vzela vlada zdaj enega, zdaj drugega pod svoje varno okrilje in zaostali se bodo čutili zapostavljeni. Iz tega pač lahko posnamejo, da vlada tudi za nje nima pravega srca.

Če torej njim ni vlada po vsečnosti ustregla, tem manj more ugajati ta zadeva onim, ki imajo interese na napredku šolstva in katerim stalno nameščenje nadzornikov tangira tudi stanovske interese. In to je napredno učiteljstvo.

Napredno učiteljstvo se dobro zaveda, da je šola kulturna institucija, ki ima namen plemeniti človeškega duha, ga kulturno dvigniti. In to more doseči samo z vzgojo značajev, ki delajo dobro zaradi dobrega samega, se ogibljejo slabega zaradi slabega samega brez ozira na plačilo ali kazen najsi bosta že častni ali pa večni. Vsak drug značaj je kupljen in ni trpežen. Samo ta vzgojni princip daje šolstvu kulturni značaj, a dovoljuje nam ga samo napredno življensko naziranje. Zato se šolstvo nima ničesar bati od pravih naprednih političnih stremeljenj.

Drugače pa je z reakcionarnimi elementi. Ti so našemu šolstvu itak že principialno nasprotni, ker jim je preveč svobodno in jim ruši temelje, na katere se opira njihova moč. Najljubše bi jim bilo da take šole ni. Ker pa obstoji, je treba računati z njo in oni dobro računajo. Oni najbolj uvažujejo rek: Kdor ima šolo — ima bodočnost. Zato bijejo huđi boj za osvojenje našega šolstva, ker ga hočejo izpremeniti v ogromno fabriko za »proizvajanje svojih pristašev«, kar se jim vedno bolj posrečuje. Naučno upravo že vodi mož, ki je njihov zaupnik in tam so skovali sedaj železno srajco, v katero hočejo vtakniti naše šolstvo in mu zatreti vsak svobodni polet.

Ta železna srajca bo definitivum okrajnih šolskih nadzornikov.

Kaj bo nadzornik potem, ko ga bodo sprejeli v državno službo in postal definitiv? Navaden politični uradnik, njegov šef bo pa okrajni glavar. Vzeta mu bo vsaka prostost. Naj bo imel mož še tako dobro voljo, razvijati je dejanski ne bo smel, ker bo moral svoje delovanje urediti tako, da bo po godu višjim gospodom že zaradi službene podrejenosti. Ti so pa itak samo izvršujoči organi vladajoče stranke in tako se bo zgodilo, da bo definitivni nadzornik le eksponent reakcionarne stranke, to je tiste stranke, katere program je že, da šolstvo oslabi in ki hoče, da se že ustanovljene šole opuste, kakor sem čital nedavno v »Tovarišu«, kamoli, da bi bilo nadzorniku mogoče se uspešno zavzemati za ustanavljanje novih potrebnih šol.

Že to dejstvo da dovolj misliti. Sigurni smo pa, da samo pri tem ne bo ostalo, ampak da pojde pred vsem na vzgojo v šoli. Kakšno vzgojo bodo zahtevali? O tem ni dvoma, da jezuitsko, klerikalno, ki se mora vsakemu zavednemu človeku upirati. In ti značajni, napredni učitelji, se boš uklonil in vzgojeval tako? Trdno sem prepričan, da ne. Zato se pa zavedaj, da se vremena ne bodo zjasnila, ampak stemnila in da se ti pripravlja za večerjo valpetov bič.

Po mojem mnenju zadostuje že to, da napredno učiteljstvo odkloni stalno nameščenje okrajnih šolskih nadzornikov. Vendar bi si vladnega načrta ne ogledali od vseh strani.

Ona namreč izjavlja, da s to akcijo ne mara obremeniti državnega proračuna in da zahteva zase popolnoma svobodno roko.

Ako se z nadzorništvo pri kakem podjetju resno misli in ne na koristarstvo, tedaj ga poverijo osebi, ki je strokovnjak. Vsak drug mora podjetje upropasti ali ga pa srečno dovesti do propada. Tako podjetje je tudi šolstvo. V njegov prospeh bo samo nadzornik strokovnjak, ki pozna ljudskošolstvo do mozga. Kje pa najdemo take? Menda se ne bom zaletel, če trdim, da je take najti edino med ljudskošolskim in meščanskošolskim učiteljstvom. Vsakemu drugemu lahko s Prešernom zakličemo: Le čevlje naj sodi kopitar! Sicer je pa to tako samoobsebi razumevno, da ne rabi nobene utemeljitve. Učiteljstvo pa bi storilo dobro, da se odločno postavi na to stališče.

Sedaj se pa vprašamo, kako bo vlada nastavljala ljudskošolsko in meščanskošolske učitelje stalnim nadzornikom, ako ne mara obremeniti državi proračuna. To je izključeno! Zato pa hoče imeti pri izbiranju prosto roko. Ona ne mara v ta namen državnega zakona, ki bi opredelil službeni delokrog nadzornikov, njihove pravice, njihove dolžnosti, na kar bi se lahko opirali nadzorniki in učiteljstvo. To bi bilo za medsebojno razumevanje in vzdrževanje odkritih odnošajev neobhodno potrebno. No, ona si hoče potem navadnih pogodb zagotoviti kategorijo uradnikov, ki bodo imeli skrb na tem, da se šolstvo čim bolj pobirokratizira.

Kakšne nadzornike ima torej učiteljstvo pričakovati? Ljudskih in meščanskih učiteljev ne, ker ni denarja, ampak take, ki znajo na gimnaziji strogo klasificirati dijake, o ljudskem šolstvu se bodo morali pa dati še poučiti. Ne bomo dobili takih, ki bi imeli toplo srce za učiteljstvo, ampak take, ki so po godu našim ljubim klerikalnim prijateljem. In sedaj si slikaj ti napredni učitelji krasno bodočnost!

To so tisti razlogi, ki so nas vedli do sklepa, da bo definitivum okrajnih šolskih nadzornikov velika rana na šolstvu, ki bo pa v prvi vrsti udarila napredno učiteljstvo.

V dokaz nam služi dežela stalnih nadzornikov Galicija. Ves svet ve, da vladajo tam najbolj žalostne šolske razmere v Avstriji, in galicijsko učiteljstvo je izdalo komuniké, v katerem konstatira, da datira propadanje ljudskega šolstva v deželi, odkar so okrajni šolski nadzorniki stalni, in svarijo ostalo avstrijsko učiteljstvo pred to dobroto.

Drugi dokaz za resnost naših pomislekov nam pa donaja klerikalna politika sama. Kdaj se klerikalci potegujejo za kako stvar? Samo takrat, kadar vedo, da se bo dalo kovati z njo zlato za svojo stranko. Za kulturo jim ni nič! In kdo se pa najbolj peha za to zadevo? Klerikalci!

Ti razlogi so tudi vodili moravsko učiteljstvo, češko in nemško, in se je postavilo proti stalnemu nameščenju in doseglo su uspeh. Napredna večina je v deželnem zboru odklonila vladni predlog.

Mi pa žalibog zvonimo po toči. Na Kranjskem, Koroškem, v Dalmaciji in v nekaterih drugih deželah so pa predloge sprejeli, in cesar jih je sankcioniral. Morebiti se bo pa dalo pomagati na Štajerskem in na Primorskem. Toda učiteljstvo nima moči, da bi se samo obrnilo te nakane, zato pa stori svojo dolžnost, da opozori napredno javnost na bližajočo se nevarnost in pozivlja posebno napredne poslance, da za tistih par grošev, ki si jih dežela pri tem prihrani, ne izdajo koristi pravega šolstva in ne izročijo naprednega učiteljstva Judeževemu objemu reakcionarcev.

Resolucija:

Učiteljstvo, združeno v Zavezi avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev, smatra stalno nameščenje okrajnih šolskih nadzornikov svobodnemu razvoju ljudskega šolstva skrajno škodljivim in vztraja na zahtevi, da se imenujejo okrajnim šolskim nadzornikom v prvi vrsti ljudskošolski in meščanskošolski učitelji; ki pa morajo dokazati vsestransko izobrazbo in sposobnost ter neoporečno življenje.

Abiturienti mariborskega učiteljskega iz l. 1882!

Po 30letnem trudapolnem delovanju na polju prosvete nas navdaja želja, da se snidemo sošolci tega letnika, kolikor nas še diha, v sredo dne 4. septembra t. l. ob 8. uri zvečer v »Gambrovinovi dvorani« v Mariboru k prijateljskemu sestanku.

V četrtek jutraj izlet v Hoče. Več podrobnosti v sredo zvečer pri sestanku. Boriteltji po 30. letih, vsi na svidenje!

Za odbor:

J. Černko, sklicatelj,
Šmarjeta ob Pesnici.

Deška mešč. šola v Ljubljani je nujno potrebna.

(Konec.)

12. Razvoj meščanskih šol v Avstriji.

Kakor že omenjeno, se vleče vprašanje o ustanovitvi deške meščanske šole pravzaprav že od l. 1898., ko je prvič izprožil to vprašanje c. kr. deželni šolski nadzornik Francšek Levce.

Letos se je pa pri razpravi o ustanovitvi realne gimnazije od strani nemških zastopnikov v tej zbornici iznova izprožila misel o potrebi deške meščanske šole za Ljubljano.

Deželni zakon z dne 29. aprila 1873. l. zahteva po § 5. najmanj eno meščansko šolo v vsakem okraju. Na Kranjskem bi morali imeti v smislu tega zakona najmanj 11 meščanskih šol, v istini imamo pa samo

dve: v Krškem (nemško) in v Postojni (slovensko). Ta zakon je za razvoj meščanskih šol jako nesrečen, ker mora po tem zakonu vsak okraj zase vzdrževati šolo in plačevati učiteljstvo. Potrebne so pa meščanske šole vendarle, posebno še za naše glavno mesto. Če ne pojde drugače, bo morala naposled mestna občina, rada ali nerada, ustanoviti in vzdrževati na lastne stroške deško meščansko šolo ter plačevati učiteljstvo.

Poglejmo, kako znajo v drugih kroninah ceniti meščanske šole in kako so nastale in se razvijale meščanske šole v Avstriji.

Leta 1851. je država izpopolnila nekdanje normalke v samostojne trirazredne nižje realke. Nekaj let pozneje so se realke razširile v višje realke, začetkom v šest, pozneje pa v sedemrazredne. S tem so pa izgubili nižji razredi svoj praktični pomen ter so postali le pripravilnice za višje razrede.

Iz prvotnih nižjih realk so pa nastale l. 1869. meščanske šole.

Danes imamo v Avstriji 890 meščanskih šol. Največ jih ima Češka, in sicer 392. Nižja Avstrija jih ima 185; Moravska 144; Galicija 58; Šlezija 30; Štajerska 27; Gornja Avstrija 17; Primorska 8 Dalmacija 7; Koroška 7; Tirolska 3; Predarlška 2 in Kranjska 2 meščanski šoli.

Ljubljana je pa še danes edino glavno mesto v Avstriji brez deške meščanske šole. — Če primerjamo število prebivalcev s številom učiteljev meščanskih šol, pride na enega učitelja meščanskih šol na Češkem 2172 prebivalcev; v Pragi 905; v Libercu 1071; na Moravi 2989; v Šleziji 5000; na Solnograškem 5263; v Dol. Avstriji 6000; na Dunaju 1262; v Gor. Avstriji 7477; na Koroškem 8333; na Štajerskem 13.462; v Galiciji 15.000; v Dalmaciji 15.385; na Predarlškem 15.556; v Gorici 26.667 in na Kranjskem pa 45.455!

13. Učiteljstvo z izpitom za meščanske šole.

V Ljubljani imamo tri stalne aktivne učitelje in tri učiteljice (Anton Arko, Josip Bezljaj, Luka Jelenc; Marija Mehle, Franja Zemmel in Agneza Zupan), ki imajo izpit za meščanske šole. Le-to učiteljstvo prosi tudi za ustanovitev meščanske šole, oziroma prosijo za personalno doklado za čas, dokler ne dobe službe na meščanski šoli. Ta prošnja se glasi takole:

Slavni občinski svet ljubljanski!

Vdano podpisano učiteljstvo prosi za ustanovitev meščanske šole v Ljubljani v smislu § 5. dež. šol. zak. z dne 29. aprila 1873. l. in ministrskega ukaza z dne 8. junija 1883. l., oziroma prosi za personalno doklado za čas, dokler se ne ustanovi ta šola.

Svojo prošnjo podpiramo z nastopnimi razlogi:

1. Imajo pri vseh stanovitvi višji izpiti tudi praktično veljavo in donajajo gmotno korist, edino kranjsko učiteljstvo ne more z izpiti za meščanske šole doseči ničesar. V drugih deželah, n. pr. na Koroškem in na Češkem, dobivajo učitelji, ki imajo izpite za meščanske šole, personalno doklado tudi, če delujejo na ljudskih šolah. S tem pa pridobijo dežele tudi učiteljski naraščaj za meščanske in strokovne šole.

2. Večina podpisancev deluje na ljubljanskih osemrazrednih ljudskih šolah, ki bi se morale v smislu ministrskega ukaza z dne 8. junija 1883. l. (ad IV. 5) že pred leti izpremeniti v meščanske šole. Deželni zakon z dne 29. aprila 1873. l. pa zahteva po § 5. — najmanj eno meščansko šolo v vsakem okraju.

3. Poučuje učiteljstvo na ljubljanskih osemrazrednicah tudi po knjigah, ki so odobrene za meščanske šole, imajo pa tudi strokovni pouk kakor na meščanskih šolah, uživajo pa le plače ljudskih učiteljev ter delajo v pravem pomenu tlako. Pripravljeni so pa tudi učenci na osemrazrednicah, ker njih izpričevala nimajo tiste veljave (zlasti ne pri pošti in železnici, pri vstopu v višje obrtne in trgovske šole), kakor izpričevala meščanskih šol.

4. Sestavil se je učni načrt za ljubljansko meščansko šolo po naročilu c. kr. dež. šol. sveta že l. 1905.

5. Ker so se že ponovno izrekli volilci na shodih — torej davkoplačevalci — za ustanovitev meščanske šole v Ljubljani, oziroma da se učiteljem na osemrazrednicah dajo plače meščanskih učiteljev, je odstranjen tudi zadnji zadržek, da bi se prošnji podpisancev ne ugodilo.

V Ljubljani, 9. februarja 1912.

Anton Arko l. r., Jos. Bezljaj l. r., Luka Jelenc l. r., Marija Mehle l. r., Franja Zemmel l. r., Agneza Zupan l. r.

14. Predlogi šolskega odseka.

Na podlagi tega poročila predlagam v imenu šolskega odseka sledeče:

I.

Visoka c. kr. deželna vlada se naprosi, da izposluje s posebno vladno predlogo

pri deželnem zboru premembo člena IX. zakona z dne 19. decembra 1874. l., dež. zak. št. 37, po katerem imajo vse stroške za meščanske šole nositi šolski okraji, v tem smislu, da bi se tudi meščanske šole prevzele na normalnošolski zaklad.

II.

Poslopje za III. mestno deško šolo naj se sežida — če mogoče — tako razsežno, da se v njem prejalisle nastani tudi deška meščanska šola.

III.

Učiteljem in učiteljicam, ki imajo izpit za meščanske šole, naj s l. oktobrom 1912 dovolijo personalne doklade po 200 kron na leto, in sicer za čas, dokler ne dobe službe na meščanski šoli.

Književnost in umetnost.

O postanku Aškerčevega prevoda Uhlandove pesmi »Die Einkehr«. Ko sem leta 1893. urejeval »Kmetovalca«, ko je izhajal kot gospodarska priloga pri »Domo-vini« v Celju, sem imel navado, da sem vsaki številki na čelo postavil primeren izrek kakega slovečega slovstvenika. Tako sem tudi že dle časa gojil iskreno željo, zlasti naše sadjarje razveseliti s prelepo in presrečno Uhlandovo pesmijo »Die Einkehr«. Nekega jutra torej grem k Aškercu v njegovo stanovanje ter mu to svojo gorečo željo razodenem ter ga obenem prosim, da bi to pesem prevel na slovenski jezik. On pesem prečita ter mi obljudi, da jo bo izkusil prevesti. Popoldne po končanem pouku me je že čakal pri šolskih vratih ter mi je izročil prevod z opazko, da je sicer nekoliko bolj svoboden, da mi bo pa menda vendar ugajal. Jaz se mu zahvalim ter vesel prečitam prevod, v katerem vejeta ravno tista miloba in vzvišeni poetični duh kakor v izvirniku. Prevod se je objavil v »Kmetovalcu« dne 5. septembra 1893. Kakor je bila ta Uhlandova pesem že poprej natisnjena v nemških šolskih berilih, tako je dandanes njen Aškercev prevod pravi biser slovenskih šolskih čitank.

Fr. Praprotnik.

»Slovan«, mesečnik za književnost, umetnost in prosveto, priobčuje v svoji najnovejši številki zanimive prispevke k poznavanju A. Aškerca; dočim pojasnjuje naš zaslužni ahasverski potnik Prostoplav Kretanov Aškerčev razvoj v njegovem službovanju na Štajerskem, nam kažejo Govekarjevi spomini (na podlagi Aškerčeve korespondence) pokojnega pesnika sredi literarnih bojev pred 15 leti, ko je bil premagan Stritar. — »Slovan« je menda edini naš leposlovni list, ki je Palackemu posvetil poseben članek, ki primerja češke razmere s slovenskimi. — Med leposlovnimi pisatelji omenjamo krepki talent Marije Kmetove, med pesniki pa Debeljaka, Funtka, Gangla itd. — V listu sta dve oceni Puglije v knjige »Brez zarje«. — List krasita dve večbarvni sliki poleg drugih.

Štajerske vesti.

—š— Izjava. Nekateri tovariši so me opozorili, da se nahaja v šematizmu »Slovan« med njenimi člani tudi moje ime, in sicer z bivališčem v Trbovljah. Izjavljam, da sploh nikdar nisem pristopil k omenjeni zvezi, niti pismeno, niti ustmeno, dalje, da nisem nikoli plačeval zvezi kakršnekoli članarine, torej tudi nisem član imenovane zveze. — Rado Rainer, učitelj v Hrastniku.

—š— Pojasnilo. Prejeli smo in priobčujemo: Z ozirom na spis »Anton Aškerce kot katehet v Mozirju« v Vašem cenj. listu od dne 9. avg. t. l., št. 32., prosim prav vljudno, da blagovolite sprejeti in objaviti sledeči odgovor, oziroma pojasnilo Anton Aškerce je bil tukaj kot katehet nastavljen l. 1893. in 1894. in sva zlasti midva v tem času živela skupaj v najintimnejšem prijateljstvu. Skupaj sva stanovala v ravno tisti hiši in skupaj sva tudi v prijaznem razgovoru prebila skoraj vse ure svojega prostega časa. Ker sva bila takrat še oba samca in ker nobeden od naju ni iskal zabave in kratkostasja v večjih družbah, zato sva bila tako nekako drug na drugega navezana. Lahko pa rečem, da sva se ves čas, kar je bil in tukaj prav prijateljski sporazumela in da nobeden od naju ni nikdar dal najmanjšega povoda, zaradi katerega bi se bilo to soglasje med nama že kakorkoli kalilo. Dolžnosti svojega poklica je Aškerce jako natančno in vestno izpolnjeval. Zlasti je kaj marljivo zahajal v šolo in je tudi vsako uro, katero je zaradi svojih stanovskih opravil zamudil, takoj pri prvi priliki nadomestil. Pri svojih učencih je bil jako priljubljen in so bili tudi uspehi njegovega poučevanja prav povoljni, kar se je zlasti pokazalo pri vsakoletni izkušnji iz veronauka. Prav izvrstno smo se sporazumeli tudi s preblagim župnikom Žehljem, pri katerem sva bila na hrani. Res je bil časih župnik malo nevoljen zaradi tega,